

TÜRKİYE DİYANET VAKFI ELAZIĞ ŞUBESİ YAYINLARI : 012

İSLÂM'IN İNSANA BAKIŞI

(Edibe Can Müftülük Sitesi Konferansları I)

Yayına Hazırlayan:

Doç. Dr. Fikret KARAMAN
Elazığ Müftüsü

ANKARA - 2002

İSLÂM DİNİNİN ANLAŞILMASINDA MEZHEPLERİN ROLÜ*

Mehmet KESKİN**

Din; uyulması halinde beşeriyetin dünyada ve ahirette mutluluğa erişmesini sağlayacak hükümleri içeren ilahi bir nizamdır. İnsanın fitratında mevcut olan hiss-i diyanettir ki, gerek bireylerin, gerekse toplumların onsuз yaşaması mümkün değildir. Semavi dinlerin hepsi, ilahi vahye dayalıdır. Hepsinde müşterek olarak şu üç özellik vardır: (1)Allah'a karşı görevlerimiz. (2)Nefsimize karşı görevlerimiz. (3)İçinde yaşamakta olduğumuz topluma karşı görevlerimiz. Semavi dinlerin en sonuncusu ve en mükemmel İslâmiyet'tir. Bu din, en mükemmel olduğu kadar, giriftlikten uzak, sade bir dindir de aynı zamanda. Hükümlerine riayet edildiği takdirde, saadetimizi garantileyen İslâmiyet'te, anlaşılması ve uygulanması zor bir taraf yoktur.

Enes (r. a) den rivayet: Bir gün Hz. Peygamberin yanında oturuyorduk. Bir ara şöyle buyurdu: *"Şimdi şu yoldan cennetlik bir adam çıkıp gelecek."* Az sonra Ensar'dan, sakalından su sızan ve ayakkabıları sol elinde bulunan bir adam çıkageldi. Ertesi gün, Hz. Peygamber yine aynı şeyi söyledi; yine aynı adam oradan geçti. Üçüncü gün de aynı şey oldu. Hz. Peygamber meclisten kalkınca, Abdullah b. Amr b. As' da, kalkıp o adamın peşine takılır ve ona: *"Babamla tartıştım; üç gün süreyle evine gitmemeye yemin ettim. Bu üç gün boyunca beni evinde barındırır mısın?"* der. Adam, *olur* der. Abdullah, üç gün süreyle ona konuk olur. Adamda bir olağanüstülük görmez. Adam gecelerini ibadetle geçirmiyor, namaza kalkmıyordu. Sadece yatağında sağa veya sola dönerken, Allah adını anıyordu. Abdullah, adamın amelini küçümseyecek oldu. Üç günün sonunda ona dedi ki: *"Ey Allah'ın kulu! Babamla aramda hiçbir şey geçmedi. Yalnız, Hz. Peygamber'in, senin cennetlik olduğuna dair müjdesini duyunca, senin ne gibi ameller işlediğini görmek istedim. Ama senin fazla bir ibadet yaptığını görmedim, sende bir olağanüstülük müşahede etmedim. Seni bu mertebeye yücelten nedir?"* Adam, *"Gördüklerinden başka birşey yapıyor değilim!"* dedi. Evinden çıkmak üzere dış kapıya yöneldiğimde, bana seslendi, döndüm; şöyle dedi: *"Ben, Allah'ın kendilerine bahşettiği nimetlerden ötürü hiçbir mümine haset etmedim ve Kimseye de hile ve desise yapmayı düşün-*

* 31.01.2001

** Bingöl İl Müftüsü

*medim!" Ben de dedim ki: "Seni yüksek mertebeye ulaştıran ve cennetin kapısını sana aan da budur. Ama biz bunu başaramayız."*¹

Evet, bu din, kolay ve sade bir dindir. Anlayamadığımız tarafları varsa, onu da bilenlerden sorup öğreneceğiz. Evet, bu dini önce en büyük muallim olan Resulullah(s.a.v)'dan, sonra da onun mirasçıları olan büyük alimlerden öğrendik. Dinimizin ibadet ve muamelat ile ilgili hükümlerini, yani fıkhı da büyük fakihlerden, müçtehitlerden ve mezhep imamlarından öğrendik. Bu zatların içtihatlarının bir araya getirilmesi sonucunda oluşan fıkhî mezheplerden de, İslâm fıkhını detaylı bir şekilde görüp öğrenme imkanımız vardır. řu halde, önce fıkhın ne manaya geldiğine ve ne gibi özelliklere sahip olduğuna bakmakta, fayda var kanısındayım.

İSLÂM FIKHİNİN ANLAŞILMASINDA MEZHEPLERİN ROLÜ

Ebu Hanife' nin tarifine göre, *kişinin kendi lehinde ve aleyhinde olan şeyleri bilmesi* demek olan fıkıh, namaz gibi fiilen yapmakla emroldukları, gasp gibi yapmamakla emroldukları, yemek içmek gibi yapıp yapmamakta serbest bırakıldıkları mükellefin amellerini konu edinen bir ilimdir. İslâm fıkhı bazı özelliklere sahiptir. Bu özellikleri şöylece sıralayabiliriz:

- 1-İslam fıkhının esası, ilahi vahiydir.
- 2-Hayatın bütün alanlarını kapsar. İnsanın Rabbiyle ve nefsiyle, içinde yaşamakta olduğu toplumuyla olan ilişkilerini ele alır.
- 3-Helallik ve haramlık kavramlarını kullandığı için, dinidir.
- 4-Ahlakla irtibatı vardır. Fazilet, ideal ve sağlam ahlak ilkelerinin korunmasına özen gösterir. Mesela ibadetler, nefsi kötülüklerden arındırıp uzak tutmak için teşri kılınmıştır. Faiz, muhtaçları korumak ve insanlar arasında sevgi ve yardımlaşma ruhunu yaymak için yasaklanmıştır.
- 5-Fıkıh ahkâmına muhalefetin, dünyevi ve uhrevi cezası vardır.
- 6-Fıkıh ahkâmına riayet edene mükafat ve sevap; muhalefet edene ise, ceza ve ikab vardır.
- 7-Fıkıh, her zaman tatbik edilmeye elverişlidir. Akitlerde; karşılıklı rıza, zararın tazmini, hakların korunması, kişisel sorumluluk gibi değişmez kurallar üzerine bina edilen fıkhî hükümler, değişmez. Ama kıyasa, maslahata ve örfe dayalı fıkhî hükümler değişikliğe uğrayabilirler. Tabii bu değişiklik de zamana ve mekana göre toplumun ihtiyaçları göz önüne alınarak, şer'i maksad ve usul çerçevesinde olacaktır. Tabii bu değişiklikler yapılır-

¹ İhya'ü ulumi'd-din, c.3, s.187

ken, fıkıhçılar arasında bir takım ihtilafların, görüş ayrılıklarının meydana gelmesi kaçınılmaz olmaktadır.

FIKIHÇILARIN İHTİLAFLARININ SEBEPLERİ

Ayrı mezheplerdeki fıkıhçılar arasında ihtilaf meydana geldiği gibi, bazen aynı mezhebin fıkıhçıları arasında da, ihtilaf vuku bulmuştur. Fıkıh bilgisi olmayan sıradan bir kimse “*Din, aynı din; fıkıh, aynı fıkıh; dinin kaynağı olan ilahi vahiy, aynı vahiy; hak bir olup değişmezken, bu ihtilaf, bu farklı görüşler niye?*” diyerek fıkıhçılar ve mezhepler arasındaki ihtilafı garipsebilir. Bunun, dinde veya dinin kaynağındaki bir çelişkiden neşet ettiği vehmine kapılabilir. Bu asılsız bir vehimdir. Zira fıkıh mezhepleri arasındaki ihtilaf, müslümanlar için bir kolaylık, rahmet ve göğsümüzü kabartacak derecede büyük bir hukuki zenginliktir. Bu ihtilafların, müslümanlar arasındaki birliği tehdit edecek derecede çekişmeye veya silahlı bir mücadeleye yol açtığı, İslâm tarihinde görülmüşse de, zamanımızda böyle bir durum yoktur. Akide konusundaki ihtilaflara gelince, birliğimizi ve bütünlüğümüzü parçalayacak olan asıl tehlike işte odur. Ama konumuz bu değildir.

İhtilafın asıl kaynağı; nassları anlamada, bu nasslardan hüküm çıkarmada beşer aklının ve efkârının farklı kapasitede ve yönelimde oluşudur. Teşriin sınırlarını ve şer’i ahkâmın illetlerini algılamada muhtelif boyutlarda oluşudur. Bütün bunlar teşri kaynağının birliğine, İslâm hukukunda çelişki bulunmadığı gerçeğine aykırı düşmemektedir. Bu konulardaki ihtilaf, insanın acziyeti sebebiyledir. Lakin vahyin kesilmesinden sonra, şu veya bu müctehidin galip zannına göre ortaya çıkan bir hükmü almaktan başka bir çıkar yol bulamayan insanların sıkıntıdan kurtulması için, muhtelif fıkıh görüşlerinden birini benimseyip onunla amel etmeleri caizdir. Zira bir hadiste şöyle buyruluyor:

“Hakim içtihat eder de içtihadında isabet ederse, kendisine iki sevap; hata ederse, bir sevap vardır. “

Fıkıhçıların, zannî delillerden şer’i ahkâmı istinbat ederken, ihtilafa düşmelerinin önemli sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

1-Arapça kelimelerin muhtelif manalara gelişi: Bu, kelimenin mücmel veya müşterek olması veya hem genel hem özel manalara gelmesi, yahut hem hakiki hem mecazi manaya gelmesi veya hem hakiki hem de örfî manaya gelmesi ya da bazen mutlak bazen de mukayyet olması veyahut irabının muhtelif olmasından dolayıdır. Ya da bir kelime, lafızlardaki müştereklikten ötürü, muhtelif manalarda anlaşılabilir. Bu kelime müfred olabilir. Mesela *kur* kelimesi temizlik manasına geldiği gibi, hayız manasına da

gelmektedir. *Emr* kelimesi vücut ifade ettiği gibi, mendubiyet de ifade etmektedir. *Nehy* kelimesi haramlık manasına geldiği gibi mekruhluk manasına da gelmektedir. Muhtelif anlamlar içeren kelime, müfred olduğu gibi, birleşik de olabilir. Mesela “*velâ yudarre kâtibun velâ şehîd...*” Bu ayetteki *yüdarre* kelimesi, katiple şahidin zarar vermesi anlamını ifade ettiği gibi, bu kişilerin zarara maruz kalmaları anlamını da ifade etmektedir. “*lâ ikrâhe fiddîn*”(Dinde zorlama yoktur) sözü, *zorlamayın* anlamındaki bir haber midir? Yoksa bu gerçek manada bir haber cümlesi midir? Bu hususta ihtilaf edilmiştir.

2-Rivayetin muhtelif oluşu: Bunun sebepleri de şunlardır: Bir hadis, müçtehidin birine ulaşır; ama diğerine ulaşmayabilir veya hüccet sayılamayacak zayıf bir yoldan ulaşır da, diğer müçtehide sahih bir yoldan ulaşır veya hadisin geliş yolu birdir de, müçtehitlerden biri, o hadisin ravilerinden birini zayıf sayar. Hadisle ilgili ihtilaf sebebine bir örnek verelim: Abdü'l -Varis b. Said anlatıyor: Mekke'ye geldim ve orada Ebu Hanife'ye rastlayıp sordum:

-Birşeyi -şart koşarak- satan kimse hakkında ne dersin?

-Satış da, şart da batıldır.

Bunun üzerine İbn Ebi Leyla'ya geldim ve aynı şeyi, ona da sordum; “*Satış caiz, şart batıldır.*” cevabını verdi. İbn Şübrüme'ye gidip sorduğumda, “*Satış da, şart da caizdir.*” dedi. Kendi kendime: “*Allah Allah! Üç Iraklı fakih, bir meselede birleşemiyorlar!*” dedim ve tekrar Ebu Hanife'ye giderek iki meslektaşının söylediklerini naklettim; şu cevabı verdi:

-Onların sana ne dediklerini bilemem. Bana Amr b. Şuayb, babasından; o da, kendi babasından “*Resulullah'ın şartla beraber satış yapmayı yasakladığını*” haber verdi.

Bunun üzerine İbn Ebi Leyla'ya giderek iki dostunun söylediklerini ona naklettim. Şu cevabı verdi:

-Onların sana ne dediklerini bilemem. Bana Hişam b. Urve, babasından; o da, Hz. Aişe'den şunu haber verdi: “*Resulullah bana (Aişe'ye), Berire'yi satın alıp azat etmemi* emretti. Sahibi, velayetin kendisinde kalmasını şart koştu. Bunun üzerine, Resulullah şöyle buyurdu: “*Allah'ın kitabında olmayan şart batıldır.*” Şu halde satış caiz, şart batıldır.

Tekrar İbn Şübrüme'ye gittim; diğer ikisinin söylediklerini ona naklettim. Şu cevabı verdi:

Onların sana ne söylediklerini bilmem. Bana Mis'ar b. Kidam, Muharib b. Disar' dan; o da Cabir'den haber verdiğine göre, Cabir şöyle an-

latmıştır: “Resulullah’ a bir deve sattım ve Medine’ye kadar binerek istifade etmemi şart koştum; kabul buyurdu. “ Şu halde satışta, şart da caizdir.”

3-İçtihad bilgi, usul ve gücünün farklı oluşu.

4-Fiziki ve sosyal çevrenin tesiri.

Böylece anlaşılmiş oluyor ki; mezhep imamlarının içtihadlarının hepsinin Allah’ın Peygamberine indirdiği şer’i temsil etmesi mümkün değildir. Ama bu içtihadlardan biriyle amel etmek caiz ya da yerine göre vaciptir. Gerçek şu ki; bunların çoğu, saygıyla karşılanması gereken içtihadi meseleler ve zanni görüşlerdir; eşit şekil ve ölçüde takdir edilirler. Bu farklı görüşler, Kur’an’da kardeş oldukları bildirilen, ittifak edip, birlik olup Allah’ın ipine sınıksız sarılmakla emrolunan müslümanlar arasında bölünmeye, asabi-yet ve düşmanlığa yol açmamalıdır. Ashaptan olup içtihad eden kimseler, ortaya koydukları içtihadi görüşlerini Allah’ın hükmü veya Allah’ın şeriatı şeklinde adlandırmaktan sakınır; ancak şöyle derlerdi: *“Bu benim görüşümdür. Eğer doğruysa, Allah’tandır; yanlışsa, benden ve şeytandandır; Allah ve resulü bundan beridir.”* Hz. Peygamberin askeri birlik komutanlarına yaptığı tavsiyeler arasında şu ifadeler rastlamaktayız: *“Bir kaleyi kuşatma altına aldığın zaman, kaledekiler, kendilerine Allah’ın hükmünü uygulamayı isterlerse, onlara Allah’ın hükmünü değil, kendi hükmünü uygula. Çünkü sen, onlara tatbik ettiğin muamelede, Allah’ın hükmüne isabet edip etmediğini bilemezsin.”* Demek ki; farklı içtihadlar ve mezhepler, müslümanları taassuba sürüklememelidir.

MEZHEPLERİN DOĞUŞU

Abbasiler devrine kadar, her merkezde, birçok alim ve müçtehid vardı. Soruları cevaplıyor, davaları hallediyorlardı. Fakat bunlara izafe edilen mezhepler yoktu. O devre girildikten sonra, aşağıdaki sebepler, muayyen mezheplerin doğmasına yol açmıştır:

a-Daha önceki müçtehidler, gerektikçe müteferrik meseleler üzerinde içtihad ederken, bu asır müçtehidleri, fıkının bütün konularını içtihadlarının kapsamına aldılar.

b-Bu içtihadların tedvin edilerek kitaplarda toplanması ve bu sayede bir müçtehidin çeşitli konulardaki içtihadlarının kolayca öğrenilmesi imkanının sağlanması.

c-Fıkıh mekteplerinin (rey ve hadis ekolleri) doğması ve bu mekteplere mensup olanların, karşılıklı sözlü ve yazılı münakaşa ve münazarlarda bulunmaları.

d-Bu münakaşa ve münazaraların, müçtehidlere mahsus usul' ve kaidelerin; yani usul-i fıkın doğmasına ve telif edilmesine sebep olması. Müçtehid imamların içtihadlarının tedvini ve tedvin edilen bu içtihadlarının bazı kesimlerce benimsenip uygulanması sonucu doğan fıkhi mezhepler, müslümanlar için bir rahmet ve kolaylık amacını taşıyordu. Ne var ki bazı mutaassıplar, bu amacı tersine çevirmiş ve rahmeti azaba, kolaylığı da zorluğa dönüştürmüşlerdir. Şöyle ki:

Önceki devirlerde çeşitli müçtehidler arasında -bazı zamanlarda bunların mezhep ve tabileri bulunmasına rağmen- taassup ve düşmanlık yoktu. Müçtehidler birbirleriyle temasta bulunuyor, faydalanıyor, ilmi ölçüler içinde birbirlerini tenkit veya takdir ediyorlardı. Üçüncü hicri asırdan itibaren başlayan mezhep taassubu zamanla kuvvetlenmiş, düşmanlığa dönüşmüştür. Taassubun çeşitli sahalardaki tezahürleri şöyle olmuştur:

a-Tefrika, fitne, muhalefet ve tahrib: Mukallid ve mutaassıp bazı mezhep salikleri, başka mezhebe müntesip bir imama uyararak namaz kılmanın sahih olmayacağına, farklı mezheplerdeki erkekle kadının nikahlarının sıhhatinde şüphe bulunduğuna... hükmederek İslam camiasının birliğini zedelemişlerdir. İş bununla da kalmamış, Bağdat'ta Şafiilerle Hanbeliler; Merv, İsfahan ve Rey bölgelerinde Şafiilerle Hanefiler defalarca vuruşmuş, birbirlerinin mahalle ve meskenlerini tahrip etmiş; galip gelenler, mağlupları günlerce sokağa çıkarmamışlardır. İmam Taberi, Ahmed b. Hanbel' in farklı görüşlerini bu mevzudaki eserine almadığı için, Hanbeliler tarafından evi taşlanmış; vefat ettiği zaman da, ancak gece evine defnedilebilmiştir.

b- Gerçekle karşılaşılmasına rağmen hatada ısrar: Mukallid ve mutaassıp, Kitap ve Sünnetten kuvvetli bir delile istinad eden, fakat mezhebine uymayan bir hükümle karşılaştığında, "Eğer bu dediğiniz gibi olsaydı, benim imamım onu bilir ve benimserdi." gibi delilsiz iddialarla gerçeğe sırt çevirir. Mesela Ubeydullah el Kerhi gibi bir fakihin şu sözü, bu ruhu tam olarak yansıtmaktadır: "Mezhebimizin hükümlerine uymayan her ayet, ya tevil edilmiştir , yahut mensuktur. Her hadis de böyledir."² Halbuki imam Şafii, "Sahih hadisi bulunca, benim sözümlü atın. Benim mezhebim, sizin bulduğunuz sahih hadistir." demiştir.

c- İctihada karşı çıkmak: Taklit ve taassubun en büyük zararı, içtihad faaliyetini durdurmuş olmasıdır. İctihad, hukukun hayatı demektir. İctihadsız bir hukuk sisteminin gelişmesi ve yaşaması mümkün değildir.

² Kerhi, er-Risale, (İstanbul basımı), s.84

BİR MEZHEBE VEYA BİR MÜÇTEHİDE BAĞLI KALMAK ZORUNLU MUDUR?

İslâm dininin anlaşılması için vazgeçilmez olan mezhepler, elbette ki bizlere, dini hükümleri anlama hususunda birer projektör görevi ifa etmektedirler. Ama bir müslüman, dini hayatının her safhasında illa da muayyen bir mezhebin veya müçtehidin görüşlerine bağlı kalmak mecburiyetinde midir? Bu mezhepten başka bir mezhebe geçmek veya bu müçtehitten başka bir müçtehidin görüşünü benimsemek imkanına sahip değil midir? Bu soruların cevabını, şu başlıklar altında yapılacak olan açıklamalarda bulmaya çalışacağız:

1-BENİMSENMESİ MÜMKÜN OLAN FIKHİ MEZHEP VEYA GÖRÜŞLER

Selef-i Salihinin bize miras bıraktığı ve insanların problemlerini çözümlenmeyi garantileyici ahkamı düzenleyen muazzam fıkhi servet, sadece dört mezhebe inhisar etmemekte; aksine kimi meşhur, kimi munkariz olan, örneğin Evzai, Taberi, Zahiri, Sevri gibi mezhepleri de; sahabe, tabiin, tebe-i tabiinden olan zevatın fıkhi görüşlerini de kapsamaktadır. İmam Şafii, sahabe hakkında şöyle demiştir: *“Onların bizim için uygun gördükleri, bizim kendimiz için uygun gördüklerimizden daha iyi ve hayırlıdır.”* Mukallidin herhangi bir mezhebi taklid edebileceğini savunan İzz b. Abdüsselam şöyle der: *“Mukallidin nezdinde bir mezhep sabit olursa, o mezhebin sahibi eimme-i erbaadan başkası olsa bile, o mezhebi taklid etmesi sahihtir.”* Bu konuda İraki de şöyle demektedir: *“Müslüman olan bir şahsın, herhangi bir kısıtlama olmaksızın, dilediği alimi taklid edebileceği hususunda, icma mün’akid olmuştur.”* Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer’den fetva alıp onları taklid eden bir kimse, Ebu Hüreyre, Muaz b. Cebel ve diğerlerinden de fetva alıp onların kavliyle amel edebilir; bu hiç yadırganmaz. Bu iki icmanın kaldırıldığını iddia eden bir kimsenin delil getirmesi gerekir. Bundan da anlıyoruz ki; insanları dört mezhepten biriyle amel etmeye zorlamanın bir delili yoktur.

2- BELİRLİ BİR MEZHEBE BAĞLI KALMAK, USUL BAKIMINDAN GEREKLİ MİDİR?

Ekseri ulemaya göre kişi, karşılaştığı bütün mesele ve hadiselerde, belirli bir imamı taklid etme mecburiyetinde değildir. Aksine o, dilediği müçtehidini taklid edebilir. Mesela Hanefilik veya Şafilik gibi belli bir mezhebe bağlanmış ise, sürekli o mezhebe bağlı kalması gerekmez. Onu bırakıp başka bir mezhebe geçebilir. Çünkü Allah ve Resulü, insanın belli bir mezhebe bağlı kalmasını şart koşmuş değildirler. Cenab-ı Allah, herhangi birini

özel olarak belirtmeksizin, alimlere uymamızı bize farz kılmıştır. “Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun” Sahabe ve tabiin devrinde müsteftiler, belirli bir mezhebe bağlı değillerdi. Müşküllerini, hazır buldukları alimlere sorarlardı. Bu da, bütün meselelerde muayyen bir imama veya mezhebe bağlı kalmanın gerekli olmadığı hususunda, onların bir icmaı oldu. Kaldı ki belli bir mezhebe bağlı kalmak, onun sınırları dışına çıkmamak, darlık ve sıkıntıya yol açar. Oysa ki mezhepler, müslümanlar için bir nimet, kolaylık ve rahmettir. Mesela İbn Hacer ve diğer bazı müteahhirin Şafii ulemasına göre, keyfi de olsa, müdevven bir mezhepten başka bir mezhebe sürekli veya muvakkat olarak geçiş yapmak caizdir.³

Buna ek olarak, şu prensibi de ortaya koymuşlardır: Zaruret veya ihtiyaç anında bir mezhep mensubunun, o mezhepteki zayıf bir kaville amel etmesi caizdir.

3-KOLAY GÖRÜŞLERİN VE RUHSATLARIN PEŞİNE DÜŞMEK CAİZ MİDİR?

Şafiilerin çoğunluğu ile Şirazi, Hatib-i Bağdadi, İbn Sabbağ, Bakıllani ve Amidi ‘ye göre; bir kimse, dilediği fıkhî kavli seçip onunla amel edebilir. Çünkü efdal görüş varken, mefdul olan görüşle amel etmenin yadrganamayacağı hususunda, sahabe icmaı vardır. Malikilerden imam Karafi, Şafiilerin çoğunluğu ve Hanefilerden İbn Hümam’a göre de, mezheplerde ruhsatları araştırıp bulmak ve onlarla amel etmek caizdir. Dinde buna mani yoktur; çünkü Hz. Peygamber (s.a.v); “İki şeyden birini tercih etme durumunda kaldığında -günaha yol açmaması kaydıyla,- mutlaka kolay olanı tercih ederdi.”⁴

Hz. Aişe (r.a) den rivayet: “Peygamber (s.a.v), ümmetinin yükünü hafifleten şeyi severdi.”⁵

İbn Abbas(r.a) dan rivayet: Hz. Peygamber buyurdu ki: “Doğrusu Allah bazı şeyleri farz, bazı şeyleri de sünnet kıldı. Hadleri koydu. Eskiden haram olan bazı şeyleri helal, helal olan bazı şeyleri ise haram kıldı. dini vaz’etti. Onu kolay, toleranslı ve geniş kıldı, daraltmadı.”⁶

Ruhsatların peşine düşme meselesiyle ilgili olarak, İmam Karafi şöyle der: “Kişinin taklid ettiği mezheplerin tümünde batıl olacak bir şekilde amel etmeye yol açmayacak surette, yani telfike girmemek kaydıyla,

³ Seyyid Alevi b. Ahmed es-Sekkaf, el-fevaidü’l-Mekkiyye, s.51

⁴ Buhari, Malik, Tirmizi tahrir etmişlerdir.

⁵ Buhari

⁶ Teberani, Mucemü’l-Kebir.

ruhsatların peşine düşüp onlarla amel etmek caizdir. Mesela vücudun herhangi bir yerinin kanaması durumunda, abdest bozulmaz diyen, İmam Şafii'yi; yabancı bir kadına dokunma halinde, abdest bozulmaz diyen, İmam Azamı taklid ederek namaz kılan bir kimse, şayet vücudunun herhangi bir yerinde kanama olmuş ve yine bu kişi yabancı bir kadına dokunmuş ise, bu kişinin abdesti, her iki mezhebe göre de yok sayıldığından, namazı batıl olur.

Sonuç olarak demek istediğim şudur ki; İslam fıkhı, hayatımızın her aşamasında nasıl davranacağımız, ne gibi tavırlar sergilememiz hususunda bize ışık tutacak yegâne kurallar ve hükümler manzumesidir. Bu kural ve hükümlerin anlaşılmasını ve uygulanma biçimini bizlere en iyi anlatacak olan müessese ise fıkhi mezheplerdir.

KUR ' AN VE SÜNNET AYRILMAZLIĞI

Aziz Kardeşlerim!

Kur'an-ı Kerim, Yüce Mevlamızın son Peygamber'ine inzal buyduğu en son ve en mükemmel semavi bir kitap ve tüm beşeriyet için bir hidayet rehberidir. O, sönmez bir nur ve ebedi bir mucizedir. Allah Teala Kitabını, insanların elleriyle tutacakları kağıtlar şeklinde değil, aramızdan seçtiği Resulü'nün kalbine vahiy yoluyla indirdi. O da, Kitabın metnini tebliğ etmekle yetinmedi; sözleriyle ve davranışlarıyla onu bizlere açıkladı ve uyguladı. Demek ki Hz. Peygamberin Kur'an'la ilgili başlıca üç görevi vardı:

- 1- Tebliğ
- 2- Tebyin (açıklama)
- 3- Tatbik

Onun bütün hayatı bu işlerle doludur. O, bize Kur'an'ın ayetlerini en iyi açıklayan birinci derecedeki müfessirdir. O'na bu görevi bizzat Yüce Rabbimiz tevdi etmiştir:

“Sana da ey Resulüm, bu zikri indirdik ki kendilerine indirileni, insanlara açıklayasın. Umulur ki düşünüp anlarlar.”⁷

Asr-ı saadette müslümanlar, tereddüde düştükleri veya kendi aralarında ihtilaf ettikleri konularda, Hz. Peygamber'e müracaat ederek onun irşadlarıyla tereddütlerini gideriyor ve ihtilaflarını hallediyorlardı. Böylece, müşküller derhal ve kesin bir şekilde halledilmiş oluyordu. Fakat sahabe neslinin sonlarında, dinin tek kaynağının Kur'an olduğunu iddia eden tek-tük insan ortaya çıkmış; sahabiler, bunlara karşı çok net bir tavır takınmışlardır.

⁷ Nahl.44

Muhterem Kardeşlerim!

Hicretin üçüncü asrıdan itibaren, sünnetin dindeki yerini reddeden müslümana rastlanmamıştır. Ta ki Avrupalıların 19. asırda İslâm ülkelerini istila etmeleri sonucunda sömürge idaresi kurmalarına kadar, bu sapıklık görülmemiştir. Sömürgeciler Hz. Peygambere kin duydukları ve İslâm'dan nefret ettikleri için, bu sapık cereyanı körüklemişlerdir. Müslümanları bu gibi fitne ve ihtilaflarla birbirlerine düşürüp meşgul ederken, kendileri İslâm ülkelerini ve müslümanların servetlerini yağmıyorlardı.

Onların bu amaca hizmet etmek için yetiştirdikleri Oryantalistler, İslâmî incelemeler uzmanı olduklarını iddia ederek, İslâm aleyhinde birçok şüphe uyandırmaya çalışıyorlardı. Müslüman toplumlarca hiç kabul görmemesine rağmen, bu tür iddialar iki asır boyunca, arada bir ısıtılıp tekrar piyasaya sürülmektedir. Bu da, fitnenin İslâm düşmanlarınca ortaya atıldığıının en açık delilidir. Amaçları, bu sapık cereyanın müslümanlar arasında revaç bulması değildir. Bu mesnetsiz iddiaların müslümanlar arasında yer bulamayacağını, onlar da bilmektedirler. Ama hiç değilse, bir fitne çıkarıp müslümanları hayati meseleleriyle meşgul olmaktan alıkoymaları, onları birbirine düşürmeleri kendilerine yetmektedir. Her dönemde, kulaklarına üfle-necek birkaç gafil bulmak hiç de zor değildir. Bu gafillerden biri, hatta en meşhuru, 1902 yılında yıkıcı hareketine başlayan Abdullah Cegralevi adıyla maruf Gulam Nebi'dir. Pakistan'da yaşayan bu kişi, Sünnet'i tümünden inkâr ederek Kur'anıyyun hareketini başlatmıştır. Ahmet Rıza Beriylî de, bu hareketi Hindistan'ın her tarafına yaymıştır.⁸

Aziz Kardeşlerim!

Dinin tek kaynağının Kur'an olduğu iddiasıyla ortaya atılıp Sünnet'i tümünden inkâr eden bu sapık cereyan mensupları, Sünnet'i inkâr ederken, Kur'an-ı Kerim'in şu bariz hükmünü inkâr ettiklerinin farkında değil mi acaba?

*"Arka daşınız Muhammed yanılmadı, sapmadı, aldanmadı. O kendi hevâ ve hevesiyle konuşmuyor. O kendisine vahyedilen bir vahiyden başka birşey değildir."*⁹

Şu halde dinimizin ana Kitabı olan Kur'an-ı azimü's-Şan'ın bizlere sunduğu ilahi mesajı iyi anlayabilmek ve ondan yararlanmak için, Sünnet-i seniyyeye sarılmak ve onun gösterdiği yoldan gitmek mecburiyetinde olduğumuzu bir kez daha hatırlamalıyız..

⁸ Prof.Dr.Hadim Hüseyin İlahî, Bahş.el-Kur'anıyyun, s.19

⁹ Necm:2-4

Yüce Mevlamızın bizi Kur'an ve Sünnet yolundan ayırmamasını niyaz ederken, hutbemizi Peygamber (s.a.v) efendimizin şu mübarek hadis-i şeriflerinin mealiyle bitirelim:

*"Sizden hiçbirinizi görmeyeyim ki, emrettiğim veya yasakladığım hususlardan biri, koltuğuna yaslanmış vaziyette iken kendisine bildirildiğinde, -Ben anlamam; ben sadece Allah'ın Kitabında gördüğüme tabi olurum.- der."*¹⁰

¹⁰ İmam Şafii, er-Risale, s.51